

UOT 811.411. 21

Vəliyeva K.

AMEA-nın Naxçıvan Bölməsi, Əlyazmalar fondu,

Naxçıvan ş., Heydər Əliyev prospekti, 35

e-mail: kubra.valiyeva@yahoo.com

KƏRBƏLAYİ KAZIM ORDUBADİNİN “SƏRFİ-MİR” ƏLYAZMASI HAQQINDA

Açar sözlər: “Sərfi-Mir”, təsrif, nəhv, ərəb dili, əlyazma, Kərbəlayi Kazım ibn Kərbəlayi Ağə Saleh Ordubadi.

Ключевые слова: «Сарфи-Мир», спряжение, нахв, арабский язык, рукопись, Кербалауи Казым ибн Кербалауи Ага Салех Ордубади.

Key words: Sarf-Mir, declension, syntax, the Arabic language, manuscript, Ordubad, Nakhchivan, Karbalayi Kazim Ibn Karbalayi Aga Saleh Ordubadi.

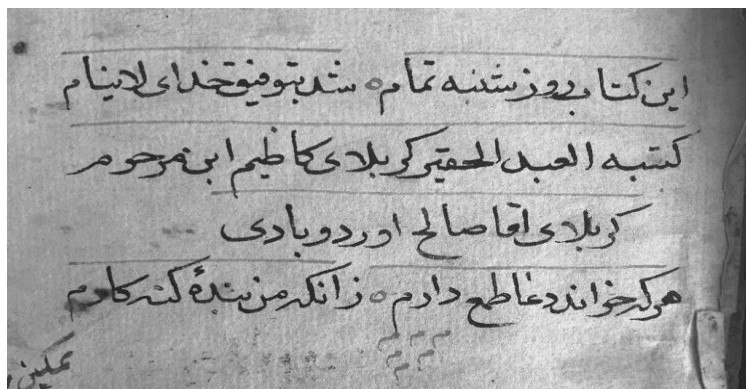
Məqalədə ilk dəfə olaraq XIX əsrin birinci yarısında yaşayıb-yaratmış Kərbəlayi Kazım ibn Kərbəlayi Ağə Saleh Ordubadinin “Sərfi-Mir” əlyazmasının paleoqrafik xüsusiyyətləri, həmçinin müəllifin sərf elminə aid elmi mülahizələri və bəzi dilçilik problemlərinə münasibəti araşdırılmış və tədqiq edilmişdir.

Müəllifin gəldiyi qənaətə görə bu əsər ərəb dilinin qrammatikasını tədqiq edən dəyərli mənbə olmaqla yanaşı, həm də XIX əsrdə Naxçıvanın elmi mühitinin səviyyəsi haqqında təsəvvür yaratmaq baxımından əhəmiyyətli bir mənbədir.

AMEA Naxçıvan Bölməsi Əlyazmalar Fondunda milli sərvətimiz olan qədim əlyazma və çap kitablarının toplanması və tədqiqi üçün bir sıra işlər görülmüşdür. Fondada mühafizə olunan “ulu babalarımızın şərəfli keçmişi haqqında qiymətli məlumatlar verən bu əlyazmalar həm orta əsr Azərbaycan, həm də Yaxın və Orta Şərqi tarixi, ədəbiyyatı və incəsənətinin öyrənilməsi baxımından zəngin bir mənbələrdir” [1, s. 188]. Belə mənbələrdən biri də fondada B-183/334 şifrəsi altında qorunan “Sərfi-Mir” adlı əlyazmadır.

Əlyazmanın tədqiqi zamanı əsərin müəllifinin Kərbəlayi Kazım ibn Kərbəlayi Ağə Saleh Ordubadi olduğu qənaətinə gəldik. Əlyazmanın sonunda Kərbəlayi Kazım ibn Kərbəlayi Ağə Saleh Ordubadinin farsca belə bir qeydi vardır [şəkil 1]:

“Bu kitab Allahın lütfu ilə şənbə günü tamam oldu. Kitabı Allahın qulu, həqir Kərbəlayi Kazım ibn Kərbəlayi Ağə Saleh Ordubadi yazdı. Hər kim bunu oxudusa ondan dua istəyirəm. Ona görə dua eləsin ki, mən bir günahkar bəndəyəm” [2, s. 207].

Şəkil 1.

Ərəb və fars dillərində 105 vərəqdən ibarət olan həmin əlyazma bu gün də öz elmi əhəmiyyətini itirməmişdir.

Əsər hicri qəməri 1227 (1812)-ci il tarixində yazılmışdır. Əsərin müəllifi Kərbəlayi Kazım ibn Kərbəlayi Ağa Saleh Ordubadinin Naxçıvanın dilbər guşələrindən biri olan Ordubad şəhərindən olduğu aşkarlanmışdır. Əsərin sonunda göstərilən tarixə əsasən Kərbəlayi Kazım ibn Kərbəlayi Ağa Saleh Ordubadinin XIX əsrin birinci yarısında, təqribən 1810-1860-cı illərdə yaşadığını və fəaliyyət göstərdiyini təxmin etmək olar. O, bir alim və maarifpərvər ziyalı kimi öz dövrünün görkəmli şəxsiyyətlərindən biri olmuşdur. Kərbəlayi Kazım ibn Kərbəlayi Ağa Saleh Ordubadi şərq dillərini öyrənmiş və dilçilik sahəsində dövrünün tanınmış alimlərinin fikirlərini dəyərləndirmiş və eyni zamanda öz fikirlərini də şərh etmişdir.

"Yazılı abidələrin paleoqrafik xüsusiyyətlərinin araşdırılması əlyazma mətnlərinin düzgün oxunuşu, tekstoloji tədqiqi onları yaranma tarixi və yerlərinin müəyyənləşdirilməsi və s. kimi məsələlərin həllində böyük təcrübə əhəmiyyət daşıyır" [3, s. 10].

Bu baxımdan tədqiqata cəlb etdiyimiz nüsxənin bəzi paleoqrafik xüsusiyyətlərinin üzərində dayanmaq istəyirik.

Nəstəliq-süls xətti ilə işlənmiş bu əlyazmada bir cildə üç kitab toplanmışdır. "Sərifi-Mir", "Təsrif" və "Avamil". Orta əsrlər dövründə səhifələmə metodu paqinasıya üsulundan ibarət olduğuna görə əlyazmaya səhifələr vurulmamışdır. Araşdırma zamanı vərəqlərin nömrələnməsi şərti olaraq bizim tərəfimizdən icra edilmişdir. Əlyazmanın həcmi 105 vərəqdən - "Sərifi" bölməsi 46, "Təsrif" bölməsi 22, "Avamil" bölməsi isə 37 vərəqdən ibarətdir. "Sərifi" bölməsi səhifə 2-dən başlayıb 92-də bitir. "Təsrif" bölməsi səhifə 93-dən başlayıb 135-də bitir. "Avamil" bölməsi isə 136-dan başlayıb 207 -ci səhifədə bitir. Vərəqin ölçüsü 17x21 sm., mətnin yazılı hissəsi 15x9 sm., hər səhifədəki sətirin sayı 10-a bərabərdir.

Qeyd edək ki, ərəb dilçiləri ərəb qrammatikasını "sərifi" ("الصرف") və "nəhv" ("النحو") olmaq üzrə iki qismə bölürlər:

وعلم الصرف هو العلم الذي يبحث في صيغ وأوزان الكلمات العربية المفردة قبل انتظامها في الجملة، وموضوع علم الصرف هو الاسم المُعْرَب ، والفعل المُتَصَرَّف [4].

(Sərifi (morfologiya) elmi istənilən mənanı əldə etmək üçün kəlmənin aldığı şəkillərdən bəhs edən elmdir. Ancaq sərifi elmi sözün isim və fel növləri ilə məşğul olur).

Bir sözün bir şəkildən digər şəkllə çevrilməsinə "təsrif" ("التَّصْرِيفُ") deyilir. Ərəb dilində kəlmə, ümumiyyətlə, "isim", "fel", "hərifi" olmaq üzrə üç ana bölmədə incələnilir. Fellərin təsrifi madidən (keçmiş zaman) mudariyə (indiki zaman) və ondan da əmrə çevrilməklə olur. İsimlərin təsrifi isə təsniyəyə (ikilik) və cəmə, ismi təşğir (kiçiltmə isim) və ismi mənsuba (mənsub olmanı bildirən isim) çevrilməklə olur.

علم النحو علم بأحوال الكلمات العربية من جهة الإعراب و البناء، وتأثير السياق فيها وقد وضعه النحوي المشهور أبو الأسود الدؤلي، بأمر من الخليفة علي بن أبي طالب رضي الله عنه، حيث أمره بتقسيم الكلمة إلى اسم وفعل وحرف، وقال له : وانح هذا النحو، فلماذا سُمِّيَ نحواً [5].

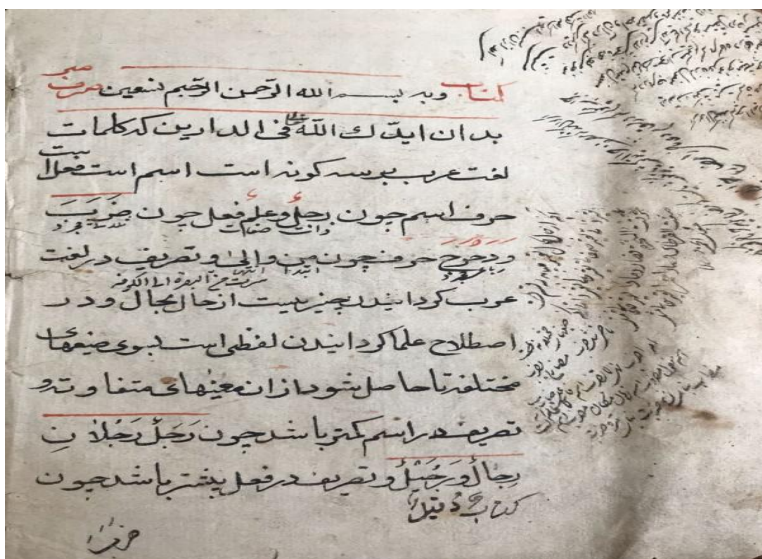
(Nəhv (sintaksis) kəlmənin cümlə içindəki vəziyyətini və bu vəziyyətinə görə irabını (sintaktik təhlil) təhlil edən elmdir. Cümlə içində yerləşən söz parçaları məbni (dəyişməyən) və murab (dəyişən) olmaq üzrə iki yerə ayrılır. Bu elmin əsasını xəlifə Əli İbn əbu-Talibin (r.a) əmri ilə məşhur nəhvçi alim Əbul-Əsvəd əd-Duəli qoymuşdur. Alim kəlməni isim, fel və hərifi olmaq üzrə üç yerə bölmüşdür. Və bunu nəhv elmi adlandırmışdır).

Nəhvcilərin ortaya qoyduğu qaydalar bizə murab olan kəlimələrin sonlarının vəziyyətini və məbni kəlimələrin cümlədəki yerlərini (məhəlli irablarını) öyrədir.

Əlyazmanın bir hissəsi “Sərfi-Mir”ə aiddir. Bu bölmənin əvvəlində qırmızı mürəkkəblə “Sərfi-Mir” (“Mirin Sərfi”) yazılmışdır. Bütün islami mənbələrdə olduğu kimi bu kitabın da əvvəli “bismillahi-rahmani-rahim” (“rəhman və rəhim olan Allahın adı ilə”) sözləri ilə başlamış və müqəddimə olmadan ərəb dilinin morfolojiya bölməsinə keçmişdir. Mətnin tərcüməsindən məlum olur ki, bu hissə klassik ərəb dilinin morfolojiyası bölməsinə əhatə edir. Əsas mətnlər fars dilində, dil terminləri isə ərəb dilində verilmişdir:

“Kəlimate lüğəti arabi bər se-qone əst” [2, s. 2].

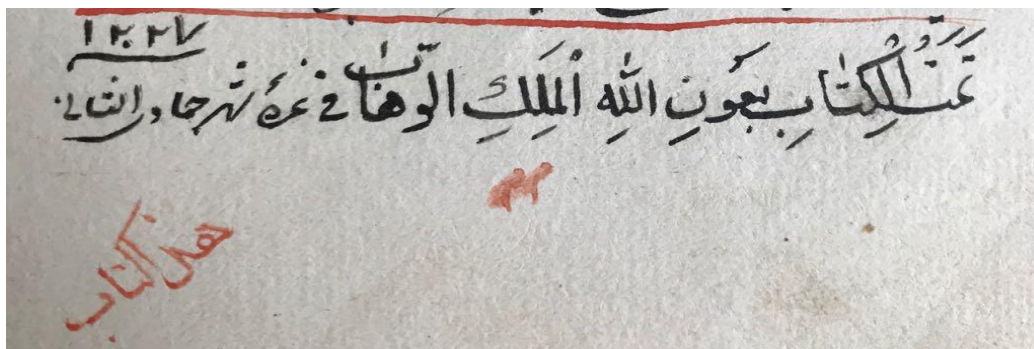
Müəllif əlyazmada bəzi dilçilik məsələlərinə öz mövqə, münasibət və fikirlərini də bildirmişdir. Şəkildə göstərilən əlyazmanın müqəddiməsində fars dilində verilən mətnin tərcüməsində [2, s. 2] deyilir ki, “ərəb dili qrammatikasında söz üç formadan ibarətdir. İsim, fel və hərf”. İsim özlüyündə bir neçə istiqamətdən şərh edilmişdir. Burada isim zat və mənadan, fel isə üç və dörd kökdən ibarət olaraq şərh edilmişdir [şəkil 2].

Şəkil 2.

[“təmmətu-l-kitəbi bi-uvnilləhi-l-məliki-l-vəhhab”] [2, s. 92].

Kərbəlayi Kazım ibn Kərbəlayi Ağa Saleh Ordubadi əlyazmanın “Sərfi-Mir” bölməsinin sonunda qeyd edir ki, əsəri bağışlayan və mülk sahibi olan Allahın köməkliyi ilə hicri qəməri cəmədiyəl-sani ayının 21-i 1227 (1812)-ci ildə yazıb tamamlamışdır [şəkil 3].

Şəkil 3.

Həcm baxımından kiçik görünən bu əsərdə alim sərfə əlaqəli bütün qaydaları yığcam, bir-birinə uyğunlaşdıraraq ardıcıl şəkildə qeyd etmiş və nizama salmışdır. Nəstəliq-süls xətti ilə işlənmiş əlyazmada bu sahədə yazılmış digər kitablarda olduğu kimi müqəddimə və mövzu ilə əlaqəli geniş izahlar yoxdur. Əsər qısa və məzmunlu olması ilə seçilir. Kitabda mövzunun başlıqları verildikdən sonra, həmin mövzu qısa olaraq açıqlanmış və misallarla izah olunmuşdur. Müəllif “sərf” elminin tərifini, isim və fel qəliblərini, formalarını, sülası və rübai mücərrəd-məzid (sadə və düzəltmə) fellərin mənalərini çox geniş şəkildə açıqlamışdır. Daha sonra isə, mazi muzari, mustəqbəl fellərin məlum və məchul növləri, əmri hazır, ism-i-fail, ism-i-məful, nun xəfif və nun təkid səqil, cəzm ədatı, nəhy feli, məsdər, bablar, zaman, məkan və alət isimləri və mənsub isimlərlə əlaqəli qaydaları geniş şəkildə açıqlayıb hər birinin ayrı-ayrılıqda izahını misallar üzrə vermişdir. Kərbəlayi Kazım ibn Kərbəlayi Ağsa Saleh Ordubadi “Sərfi-Mir” əsərində bütövlükdə ərəb dilinin morfologiya bölməsini əhatə edən mövzuları isim və fel bölməsindən ibarət olaraq iyirmi doqquz fəsil altında toplamışdır. Həmin fəsillərin qısa məzmunu aşağıdakı kimidir.

I fəsil: İsim süləsi (الثلاثي) (üç köklü), rübai (الرُّبَاعِي) (dörd köklü) və xumasi (الخُمَاسِي) (beş köklü) olaraq üç növə bölünür. Hər üç model öz növbəsində mücərrəd və zaid olmaqla iki hissəyə bölünür. Mücərrəd ismlərdə hərfələrin hamısı əsl, kök hərflərdir. Digəri isə məzidun fi, yəni ki, söz kökünə əlavə hərfələrin artırılmasıdır [2, s. 3].

II fəsil: Əsl hərflərin əlavə hərflərdən tanınması üçün qəlib və modellərdən istifadə edilmişdir. Və buna əsasən də fə (ف), ayn (ع), ləm (ل) hərfəri təyin edilmişdir. Dörd və beş hərfli isim və fellərdə فعل modelində ləm hərfi yenidən təkrarlanaraq yeni dörd və beş şəkilli modellər yaratmış olur [2, s. 3-4].

III fəsil: Sülası mücərrəd üç köklü isimlərin on məşhur modeli vardır. Onların da öz növbəsində əlavə hərfləri olan babları çoxdur. Həmçinin sülası mücərrəddə üç məşhur bab vardır ki, bunların əlavə hərfləri olan sülası məzid fi modelləri çoxdur. Dörd köklü mücərrəd fellər فَعَّلَ modelindədir [2, s. 4-5].

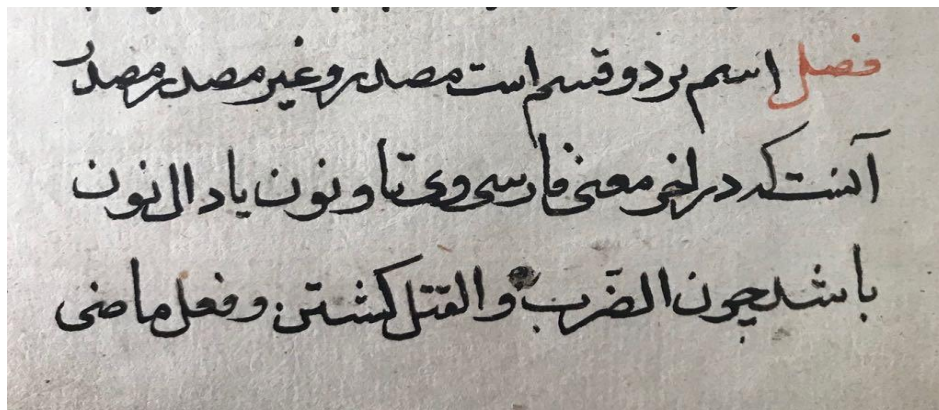
IV fəsil: Hər isim və felin əsl hərflərindən biri huruful illə (xəstə hərflər), həmzə və zəif hərf olsa onlara salim və səhih fellər deyilir. Məsələn, رَجُلٌ، نَصْرٌ və s. Salim o sözlərə deyilir ki, onda həmzə və zəif hərflər olsun. Bu fellərdə iki hərf eyni cinsli hərf olsa o fel mudaaf fel adlanır. Məsələn، مَدٌّ və s. Əgər onlarda xəstə hərflər, yəni ki، əlif (ا)، vav (و)، yə (ي) olsa bu cür fellərə mutəll fellər deyiləcək. Huruful illə fəul- feldə olsa ona mutəll-fə، məsələn، وَعَدٌ، وَعَدٌ və s. Eyn hərfində olsa ona mutəll-eyn və ya əcvəf fel deyiləcək. Məsələn، قَوْلٌ – قَالٌ və s. Ləm hərfinin yerində olsa ozaman ona mutəllul-ləm və ya naqis deyiləcəkdir. Məsələn، رَمَى، رَمَى və s. Mutəll-fə (ف) və ləm (ل) hərflərində olsa ona ləfif məfruq, məsələn، وَقَى، وَقَى، əgər eynul və ləmul feldə xəstə hərflər olsa ona da ləfif məqrun deyilir, məsələn، طَوَى، طَوَى və s. [2, s. 6].

V fəsil: Bilinsin ki, üç köklü fellər üç əsas bablardan **فَعَّلَ - فَعَّلَ - فَعَّلَ** – **نَصَرَ - عَلِمَ - شَرَفَ** ibarətdir. Hər üç model indiki zaman felinin ilk modelidir və felin keçmiş zamanda baş verdiyini bildirir. İndiki zamana aid bablar da həmin modellər əsasında formalaşır. Necə ki, **فَعَّلَ - فَعَّلَ - فَعَّلَ** və s. formasında təsrif olunurlar [2, s. 8].

VI fəsil: Fel süləsi mücərrədin məşhur 10 babı vardır. Bunlar أَفْعَلٌ – يُفْعِلُ – إِفْعَالًا: أَكْرَمَ – يَكْرِمُ – إِكْرَامًا، فاعِلٌ – يُفَاعِلُ – مُفَاعَلَةٌ: ضَارَبَ – يُضَارِبُ – مُضَارِبَةٌ و ضَرَابًا، أَفْعَلَ – يَقْتَعِلُ – إِقْتِعَالًا: اِكْتَسَبَ – يَكْتَسِبُ – اِكْتِسَابًا، اِنْفَعَلَ – يَنْفَعِلُ – اِنْفِعَالًا: اِنْصَرَفَ – يَنْصَرِفُ – اِنْصِرَافًا، تَفَعَّلَ – يَتَفَعَّلُ – تَفَعُّلًا: تَصَرَّفَ – يَتَصَرَّفُ – تَصَرُّفًا، تَفَاعَلَ – يَتَفَاعَلُ – تَفَاعُلًا: تَضَارَبَ – يَتَضَارَبُ – تَضَارِبًا، اِفْعَلَ – يَفْعُلُ – اِفْعَالًا: اِحْمَرَ – يَحْمُرُ – اِحْمِرَارًا، اِسْتَفْعَلَ – اِسْتَفْعِلُ – اِسْتِفْعَالًا: اِسْتَخْرَجَ – يَسْتَخْرِجُ – اِسْتِخْرَاجًا، اِفْعَلَ – يَفْعُلُ – اِفْعِيَالًا: اِحْمَرَ – يَحْمَرُ – اِحْمِرَارًا، فَعْلَلٌ – يُفَعِّلُ – فَعْلَلَةٌ وَ فَعْلَالًا : حَرَجَ – يُدَحْرِجُ – دَحْرَجَةٌ

[2, s. 9-10]. – دَحْرَاجًا.

VII fəsil: İsim iki qisimdən ibarətdir: məsdər və qeyri məsdər. Məsdər odur ki, fars dili mənasının sonunda “tə” və “nun”, ya da “dəl” və “nun” hərfləri olsun. İsmi fail, ismi məful, əmr və nəhy, ism-i-alət, ismi zaman və məkan məsdərdən alınır [şəkil 4].

Şəkil 4.

VIII fəsil: فَعَلَ – يَفْعَلُ babında النَّصَرَ səhih felin keçmiş və indiki-gələcək zaman üzrə on dörd modeldən ibarətdir. Bunların 6-sı ғаib, 6-sı muxatəb (eyni zamanda müənnəs və müzəkkər olmaqla), biri mütəkəllim vahid, digər biri isə mütəkəllim cəmdir [cədvəl 1 və cədvəl 2].

Keçmiş zaman (الْمَاضِي)

الْمُفْرَدُ	التَّثْنِيَّةُ	الْجَمْعُ	
نَصَرَ	نَصَرَا	نَصَرُوا	الْعَائِبُ
نَصَرْتَ	نَصَرْتَا	نَصَرْتُمْ	الْعَائِبَةُ
نَصَرْتُ	نَصَرْتُمَا	نَصَرْتُمْ	الْمُخَاطَبُ
نَصَرْتِ	نَصَرْتُمَا	نَصَرْتُمْ	الْمُخَاطِبَةُ
نَصَرْتُ	نَصَرْنَا	نَصَرْنَا	الْمُتَكَلِّمُ

Cədvəl 1.

İndiki-gələcək zaman (الْمُضَارِعُ)

الْمُفْرَدُ	التَّثْنِيَّةُ	الْجَمْعُ	
يَنْصُرُ	يَنْصُرَانِ	يَنْصُرُونَ	الْعَائِبُ
تَنْصُرُ	تَنْصُرَانِ	يَنْصُرُونَ	الْعَائِبَةُ
تَنْصُرُ	تَنْصُرَانِ	يَنْصُرُونَ	الْمُخَاطَبُ
تَنْصُرِينَ	تَنْصُرَانِ	تَنْصُرُونَ	الْمُخَاطِبَةُ
أَنْصُرُ	نَنْصُرُ	نَنْصُرُ	الْمُتَكَلِّمُ

Cədvəl 2.

IX fəsil: İndiki-gələcək zaman felini أَتَيْنَ sözündəki hərflərdən birini keçmiş zaman modelinə artırmaqla alırlar [2, s. 13].

X fəsil: 1-müzəkər təsniyə, وا - cəmi müzəkkər, تا - müənnəs təsniyə, ن- müənnəs cəm, ت- müzəkkər muxatəb, تما -müzəkkər muxatəb təsniyə, ثم- müzəkkər muxatəb cəm, ثن- müənnəs muxatəb cəm, ت- birinci şəxsin tək (həm müənnəs, həm də müzəkkər), نا- birinci şəxsin cəmi (həm müənnəs, həm də müzəkkər) və ان- isə müzəkkər təsniyə əlamətləridir [2, s. 14].

XI fəsil: Əmr felinin muxatəb forması indiki-gələcək zaman felinin muxatəb formasından alınır. İndiki-gələcək zaman hərfi onun əvvəlindən atılır və mustəqbəl hərfdən sonra hərəkəli olarsa həməzəyə və yaxud هُ önlüyünə ehtiyac qalmır və həmin hərəkə ilə əmr feli formalaşdırılaraq təsrif edilir. Felin sonundakı nun əvəzi rəf isə muxatəb və vəhdətdə atılır [2, s. 21].

XII fəsil: Bütün fellər iki növdən, lazim və mütəəddi növlərindən ibarətdir. Lazim fel o felə deyilir ki, failə mənası tamamlanmış olsun və məfula ehtiyacı olmasın. Məsələn, ضَرَبَ زَيْدٌ və s. Mütəəddi fel isə məsələn, ضَرَبَ زَيْدٌ وَعَمْرًا və s. [2, s. 22].

XIII fəsil: Məlum olsun ki, fel məlum və məchul olmaqla iki növə ayrılır. Məlum o feldir ki, icraçısı bilinir. Üç köklü fellərdə fail və lamul-fel məftuh olmaqla eynul-felin dəyişikliyindən üç model alınır. Bunlar فَعَّلَ، فَعَلَ، فَعُلَ bablarıdır [2, s. 23].

XIV fəsil: İndiki-gələcək zaman formalarına baxılsa gələcək zaman hərfləri məzmun edilir. Eynul-fel isə fəthə edilir. Məsələn, يُكْرِمُ، يُنْصِرُ və s. Rubailərdə isə birinci ləm hərfi eynul-felin yerinə məftuh edilir. Məsələn، يُشْعِرُ، يُذْهِرُجُ və s. [2, s. 26].

XV fəsil: Bilinsin ki, əmri hazırda məchul əmri, ғəibin məchulundan alınır. Məsələn، لِنُضْرِبَا، لِنُضْرِبَا، لِنُضْرِبَا və s. Sülası mücərrəddə iki və rübai məzid fidə isə bir artıq bab vardır [2, s. 27].

XVI fəsil: Nun təkid səqil, nun xəfif, əmri hazır məlum modelində اُطْلَبَ، اُطْلِبَ، اُطْلَبَانِ، اُطْلِبَانِ və s. şəklində təsrif olunur [2, s. 27].

XVII fəsil: İsmi fail sülası mücərrəddə fail modelində gəlir. Məsələn، طَالِبٌ، طَالِبَانِ، طَالِبَاتٌ، طَالِبَاتَانِ، طَالِبَاتٌ، طَالِبَاتَانِ və s. şəklində gəlirlər. Bunları sifəti müşəbbəhə kimi də ifadə edirlər [2, s. 29].

XVIII fəsil: فَعَّلَ babı ismi fail modelində gələrsə o zaman mübaliğə üçün işlədilir. Məsələn، رَجُلٌ صَرَّابٌ، امْرَأَةٌ صَرَّابٌ [2, s. 30].

XIX fəsil: İsmi məful sülası mücərrəddə məful modelində gəlir. Məsələn، مَضْرُوبٌ، مَضْرُوبَانِ və s. [2, s. 31].

XX fəsil: İsmi fail sülası məzidun fidə, indiki zaman felinin məlum modelində gələcək zaman hərflərinin yerinə qoyulur və özündən sonrakı hərfi isə məksur edir. Məsələn، مَكْتَسِبٌ، مَكْرَمٌ və s. İsmi məful isə indiki zaman felinin məchul modelindən alınır və mim mədmmum, yəni ki, indiki zaman hərflərinin yerinə qoyularaq özündən sonrakı hərfin hərəkəsini məftuha çevirir. Məsələn، مُسْتَحْرَجٌ، مَكْرَمٌ və s. [2, s. 31].

XXI fəsil: المِثَالُ - Əl-misalul-vavi (vav hərflili olanlar): keçmiş zaman modeli məlum növdən almaq üçün فَعَلَ-يَفْعَلُ babından istifadə olunur. Məsələn: وَعَدَ، وَعَدَا، وَعَدُوا. Düzgün fellərdə bu cəhətə görə onu misal fel adlandırırlar. مِثْلٌ səhih feldir. O hərəkələrin ehtimalına görə sülası müstəqbəl məlum feldir [2, s. 32-34].

XXII fəsil: الْأَجْوَفُ الْوَاوِي - Əl-əcvəful vav'i (vavli əcvəf fel). Əcvəf fellər birinci, ikinci və dördüncü bablardan əmələ gəlirlər. يَفْعَلُ فَعِلٌ - babında، الْوَجَلُ feli nümunəsində davam edir. Keçmiş zaman məlum növdə وَجَلَ، وَجَلَا، وَجَلُوا، indiki zaman fellərində، يَوْجَلَانِ، يَوْجَلَانِ، ismi faildə، وَاجِلٌ، ismi məfulda، مَوْجُولٌ، əmri hadirdə، اِجْلُوا، اِجْلُوا، nəhy felində، لَا تَوْجَلُوا، لَا تَوْجَلُوا və s. [2, s. 35-43].

Ədəbiyyat :

1. Eylazov F.A.Məhəmməd Həsən Ordubadi və onun bir əlyazması haqqında // AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri. – 2007. - № 1. -s. S.188-190.
2. Kərbəlayi Kazım ibn Kərbəlayi Ağa Saleh Ordubadi. Sərfi-Mir. 1227 h.q. AMEA Naxçıvan Bölməsi. Əlyazmalar Fondu. B-183/334, 208 s.
3. Черенин Л.В. Русская палеография.- М.: Наука, 1956. - 268 с.
4. <http://mawdoo3.com/%D9%85%D8%A7%D9%87%D9%88%D8%B9%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%84%D8%B5%D8%B1%D9%81>
5. <http://mawdoo3.com/%D9%85%D8%A7%D9%87%D9%88%D8%B9%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%AD%D9%88>

Кюбра Велиева

О РУКОПИСИ «САРФИ-МИР» КЕРБАЛАИ КАЗЫМА ОРДУБАДИ

Резюме

В статье впервые исследовались и анализировались палеографические особенности рукописи «Сарфи-Мир» Кербалаи Казыма ибн Кербалаи Ага Салеха Ордубади, а также научные рассуждения автора о науке сарф (уст.морфология) и его взгляды на некоторые лингвистические проблемы.

По утверждению автора, это произведение является ценным источником, который исследует арабскую грамматику и имеет важнейшее значение в создании представлений об уровне научной среды Нахчывана в XIX веке.

Ключевые слова: «Сарфи-Мир», спряжение, нахв, арабский язык, рукопись, Кербалаи Казым ибн Кербалаи Ага Салех Ордубади.

Kubra Valiyeva

ABOUT KARBALAYI KAZIM ORDUBADI'S "SARFI-MIR" MANUSCRIPT

Summary

The paleographic features of the Sarf-Mir manuscript by Karbalai Kazim ibn Karbalai Agha Saleh Ordubadi, who lived and created in the first half of the 19th century, as well as author's scientific attitudes and some linguistic problems were studied and investigated.

According to the author, this work is a valuable source of studying the grammar of the Arabic language, as well as it is important in the XIX century in terms of the idea of the scientific environment of Nakhchivan.

Key words: Sarf-Mir, declension, syntax, the Arabic language, manuscript, Ordubad, Nakhchivan, Karbalayi Kazim Ibn Karbalayi Agha Saleh Ordubadi.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 17.09.2018

Çapa qəbul olunma tarixi: 14.11.2018

Filologiya üzrə elmlər doktoru Aybəniz. Əliyeva-Kəngərli tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.